

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکز

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، گروه روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: روانسنجی

تعیین ویژگی های روانسنجی سازگاری اجتماعی و رابطه آن با هوش هیجانی در نوجوانان شهر قم

استاد راهنما:

دکتر شیرین کوشکی

استاد مشاور:

دکتر ولی اله فرزاد

پژوهشگر:

زهرا طلاییان زیرک

تابستان ۱۳۹۱

تعیین ویژگی های روانسنجی پرسشنامه سازگاری AISS و رابطه آن با هوش هیجانی در نوجوانان شهر قم

چکیده

در این پژوهش ویژگی های روانسنجی (اعتبار و روایی) پرسشنامه سازگاری AISS و رابطه آن با هوش هیجانی شات بررسی شده است. یک گروه نمونه با حجم ۳۴۶ نفر از طریق نمونه برداری تصادفی چند مرحله ایی از مدارس قم انتخاب و به پرسشنامه سازگاری AISS و هوش هیجانی شات پاسخ دادند که ۳۴۵ نفر بطور کامل پاسخ داده بودند و تحلیل ها بروی آنها انجام شد. پرسشنامه سازگاری AISS شامل ۶۰ سوال بود که تعداد ۳۰ سوال به علت داشتن بارعاملی ضعیف و داشتن ساختاری متفاوت از سوالات دیگر از کل پرسشنامه حذف شد. در نتیجه ضریب آلفای کرباخ ۰/۸۳ شد. بررسی روایی سازه از طریق تحلیل مؤلفه های اصلی نشان داد که با ۶۰ سوال ۰/۶۱ واریانس و با ۳۰ سوال پرسشنامه ۰/۴۰ درصد کل واریانس متغیر ها را، تبیین می کند. ۳ عامل استخراج شده مشتمل است بر: (۱) سازگاری آموزشی (۲) سازگاری اجتماعی (۳) سازگاری عاطفی است. برای بررسی رابطه سازگاری با هوش هیجانی، از هوش هیجانی شات استفاده شد که شامل ۳۳ سوال بود. نتایج پژوهش با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون نشان داد، بین سازگاری و هوش هیجانی رابطه معناداری وجود دارد ($r=0.37, p<0.001$). تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد از نظر سازگاری بین دختران و پسران تفاوت معناداری وجود ندارد ($p>0.05$) ولی از نظر هوش هیجانی تفاوت معنادار است ($p<0.05$) هوش هیجانی پسرها اندکی بالاتر از دختران است.

واژه های کلیدی: سازگاری، هوش هیجانی، نوجوانی

تقدیم به پدر و مادر عزیزم که در تمام زندگی، مشوق من برای ادامه تحصیل بودند.

تقدیم به همراه و شریک زندگی ام که همچون یآوری مهربان با صبر و بردباری قابل ستایش خود امکان ادامه تحصیل را برایم فراهم نمود.

تقدیم به پسران عزیزم مهدی و متین

با سپاسگذاری از

سرکار خانم دکتر شیرین کوشکی که راهنمایی و هدایت این پایان نامه را برعهده گرفتند .

استاد محترم دکتر ولی اله فرزاد که به عنوان مشاور در انجام این پایان نامه مرا همراهی نمودند و با تعالیم خود ، اشتیاق پژوهش و تحقیق را در من ایجاد کردند و با صرف وقت دلسوزانه و شکیبایی و حسن خلق مساعدت نمودند.

سرکار خانم دکتر مرجان جعفری روشن که داوری پایان نامه مرا پذیرفتند.

و از خواهرم و همسر ایشان ، به سبب همکاری ثمر بخش و همدلی صمیمانه شان در فرایند اجرای پژوهش بی نهایت سپاسگذارم.

فصل اول - معرفی پژوهش

صفحه	عنوان
۱۰	مقدمه
۱۲	بیان مسئله
۱۳	اهمیت و ضرورت پژوهش
۱۴	سوالات پژوهش
۱۶	تعاریف متغیرها و اصطلاحات

فصل دوم - پیشینه پژوهش

۱۹	مقدمه
۲۴	نظریات سازگاری
۲۷	هوش فرهنگی زیربنای سازگاری اجتماعی
۳۰	شیوه های سازگاری
	- راهبرد سازشی مساله مدار یا تکلیف مدار
	- راهبرد سازشی هیجان مدار
	- راهبرد سازشی اجتنابی
۳۲	ویزگی افراد سازگار
۳۳	تحلیل جریان سازگاری

۳۵

مدلهای سازگاری

-مدل پزشکی

- مدل یادگیری

- مدل جامعه و گروه

- مدل تحقق خود یا تعالی نفس

۳۷

انواع سازگاری

- سازگاری آموزشی

- سازگاری عاطفی

- سازگاری اجتماعی

۳۸

عوامل موثر بر سازگاری

- خانواده

- عوامل شخصیتی

- عوامل فردی

- همسالان

- عوامل مذهبی و اخلاقی

- عوامل اجتماعی

۴۶

ناسازگاری و بزهکاری در نوجوانان

۵۰	هوش هیجانی
۵۲	تفاوت هوش هیجانی و هوش شناختی
۵۳	مدلهای هوش هیجانی
۵۶	مولفه ها و قابلیت‌های هوش هیجانی
۵۸	دلایل موفقیت افراد با هوش هیجانی بالا
۵۹	نقش والدین در رشد هیجانی کودک
۶۵	راههای افزایش هوش هیجانی
۶۸	دیدگاه مایر - سالووی در آموزش هوش هیجانی
۶۹	رابطه سازگاری اجتماعی با هوش هیجانی
۷۱	پژوهش های داخلی و خارجی

- پژوهشهای رابطه سازگاری با آموزش مهارتها و افزایش عزت نفس

- پژوهشهای سازگاری با شناخت هیجانان خود

- پژوهشهای سازگاری دانش آموزان با روابط و مشکلات درون خانواده

- پژوهشهای سازگاری با نظام ارزشهای دینی

- پژوهشهای سازگاری با استعداد تحصیلی

- پژوهشهای رابطه هوش هیجانی با سازگاری

فصل سوم- روش پژوهش

۷۶	روش تحقیق
۷۷	جامعه و نمونه آماری
۷۸	روش نمونه گیری
۷۸	مراحل نمونه گیری
۷۹	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۷۹	پایای پرسشنامه سازگاری
۸۰	روایی پرسشنامه سازگاری
۸۱	نحوه نمره گذاری پرسشنامه سازگاری
۸۱	مفهوم نشانه ها و شرح حوزه های پرسشنامه سازگاری (AISS)
۸۲	پرسشنامه هوش هیجانی شات
۸۳	ویژگی های روانسنجی (اعتبار و روایی) پرسشنامه هوش هیجانی شات
۸۴	نحوه نمره گذاری پرسشنامه هوش هیجانی شات
	فصل چهارم- یافته های پژوهش
۸۶	مقدمه
۸۷	توصیف داده ها
۸۳	روایی ابزار اندازه گیری
۸۹	تحلیل عامل پرسشنامه سازگاری AISS

۹۴	نام گذاری عاملها
۹۵	رابطه سازگاری با هوش هیجانی
۹۷	رابطه عامل های سازگاری با عامل های هوش هیجانی
۹۹	تفاوت هوش هیجانی و سازگاری در دختران و پسران
۱۰۰	یافته های جانبی
	فصل پنجم - بحث و نتیجه گیری
۱۰۱	مقدمه
۱۰۴	نتیجه گیری و بحث
۱۰۷	محدودیتهای پژوهش
۱۰۸	پیشنهادات
۱۰۹	منابع
۱۱۵	پیوست ها

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۷۹	جدول ۱-۳ ضریب پایایی پرسشنامه سازگاری (AISS)
۸۰	جدول ۲-۳ ماتریس همبستگی سه حوزه سازگاری (AISS)
۸۱	جدول ۳-۳ کلید پرسشنامه سازگاری دانش آموزان (AISS)
۸۸	جدول ۱-۴ مشخصه های آماری هوش هیجانی و سازگاری
۹۱	جدول ۲-۴ کفایت نمونه برداری KMO و کرویت بارتلت
۹۲	جدول ۳-۴ ماتریس عاملهای استخراج شده با روش تحلیل مولفه های اصلی بعد از چرخش آلبمین
۹۶	جدول ۴-۴ همبستگی سازگاری با هوش هیجانی
۹۷	جدول ۵-۴ همبستگی مؤلفه های سازگاری و هوش هیجانی
۹۹	جدول ۶-۴ تفاوت بین دختران و پسران در هوش هیجانی و سازگاری
۱۰۰	جدول ۸-۴ مقایسه سازگاری با توجه به جنسیت
۱۰۱	جدول ۹-۴ همبستگی پیشرفت تحصیلی با سازگاری و هوش هیجانی

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۸۷	نمودار ۴-۱ توزیع سازگاری
۸۸	نمودار ۴-۲ توزیع هوش هیجانی
۹۱	نمودار ۴-۳ نمودار کیسر
۹۸	نمودار ۴-۴ خطی بودن

فصل یکم

معرفی پژوهش

هر موجود در برابر تغییرات و دگرگونی های محیطی که در آن قرار دارد، رفتار خود را تغییر میدهد و راههای تازه ای را پیدا میکند تا بتواند احتیاجات خود را تامین کند. بنابر این قدرت یادگیری و انعطاف پذیری در رسیدن به سازگاری^۱، یک خصلت ضروری و ضامن بقای یک ارگانیسم است.

حیوانات تکامل نیافته، عموماً به اتکاء غرایز و مکانیزم های رفتاری ذاتی، با محیط خود سازگاری پیدا می کنند ولی در انسان، انعطاف پذیری^۲، قدرت تفکر و یادگیری، واکنش های غریزی او را کاملاً تحت شعاع قرار می دهد. انسان خود را در شرایطی می بیند که مملو از مقررات، محدودیتها، امر و نهی ها، معیارها و آداب و رسوم اجتماعی است. او باید خود را با شرایط تطبیق دهد. نه تنها موانع و ناکامی ها و مشکلات و شکست های آدمی ناشی از اوضاع و احوال محیط اجتماعی او است بلکه نیازها و آرمانها و هدفهای او رنگ اجتماعی به خود گرفته و ساخته و پرداخته فرهنگ و محیطی می شود که در آن زندگی می کند. بدین سان مفهوم سازگاری، از نظر انسان یعنی سازگاری اجتماعی، چرا که او حتی برای نیازهای اولیه زیستی، خود را با وضعی اجتماعی، در شرایطی که ساخته و پرداخته انسان است روبرو می بیند.

بدون داشتن سازگاری بسیاری از نیازهای اساسی انسان، تامین نمی گردد افزون بر آن به علت عدم امکان انطباق^۳ با شرایط و موقعیتهای مختلف، فرد از سوی جامعه به شدت طرد می گردد و تعاملات اجتماعی وی کاهش می یابد. از آنجا که برقراری رابطه صمیمانه با دیگران، بخصوص در دوران حساس کودکی و نوجوانی یکی از عوامل موثر بر رشد هوش هیجانی^۴ است؛ می توان گفت فردی که از روابط اجتماعی گسترده و مطلوبی برخوردار نیست هوش هیجانی پایینی دارد.

بیان مسئله

---

¹ adjustment

² Flexibility

³ Adaptation, accommodation

⁴ Emotional intelligenc

نوجوانی^۵ به گذر از کودکی به بزرگسالی اطلاق می شود. این دوره، مرزهای سنی مشخص ندارد، تقریباً از ۱۲ سالگی آغاز و تا آخرین سالهای دهه دوم زندگی ادامه می یابد (برادران^۶ به نقل از اتکینسون^۷، ۱۳۹۰).

این دوران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و سرنوشت آینده فرد و هویت یابی وی در این مقطع، گره می خورد.

دانش و آگاهی ناکافی، تجربه های مختلفی مانند وقایع زندگی، تعارض ها، آزدگی ها از یک طرف و الزامات مربوط به فرهنگ پذیری، فشار روانی قابل توجهی به او وارد میکند. در این شرایط او درحالی که هنوز بزرگسال به حساب نمی آید باید دنیای روانی خود را در قالبی بزرگسالانه تنظیم کند و به شرایط تهدید کننده ای که توان کنار آمدن وی را محدود می سازد پاسخ دهد (صفری^۸ به نقل از کاشانی^۹، ۱۳۸۱).

ناسازگاری نوجوانان یکی از معضلات خانواده ها و معلمان است که تا حدودی به دوران نوجوانی نسبت داده می شود ولی در همین دوران سرنوشت ساز، برخی نوجوانان را می بینیم که سازگاری بیشتری دارند و این دوران بحرانی را آرا متر و سازگاران تر طی میکنند. این افراد در کاربرد و ارزیابی هیجانان توانمندتر بوده و افراد خوش بین تری نسبت به سایر نوجوانان بودند. این مولفه ها (کاربرد و ارزیابی هیجانان، خوش بینی، مهارت های اجتماعی) در هوش هیجانی وجود داشت. از طرفی ناسازگار بودن نوجوان، باعث ایجاد فاصله بین او و دیگران میشود او به انزوا و تنهایی می رود و در این هنگام خطر بزهکاری، مصرف مواد، دوستان ناباب، روابط جنسی خطر آفرین و ... افزایش می یابد. این سوال ها در ذهن به وجود آمد که آیا می توان به طریقی سازگاری را در نوجوان افزایش داد؟

آیا بین سازگاری و هوش هیجانی رابطه وجود دارد؟

---

⁵ adolescence

⁶ Baradaran

⁷ Etcinson

Safari

kashani

آیا میتوان با افزایش هوش هیجانی نوجوانانی سازگارتر داشت؟

در اینجا این سوال مطرح شد که سازگاری یعنی چه و به چه کسی فرد سازگار میگویند فردی را سازگار میدانند که هیجانات خود را بتواند کنترل کند و بتواند هیجانات را ارزیابی کند و پاسخ مناسبی به آنها بدهد و غیره. پس از تحقیقات فراوان متوجه شدیم بین سازگاری و مولفه های هوش هیجانی نقاط مشترکی وجود دارد با مطالعه هوش هیجانی و فهم این نکته که این هوش قابل افزایش است در صدد آن برآمدیم تا رابطه سازگاری را با هوش هیجانی در نوجوانان بررسی کنیم تا در صورت بالا بودن این رابطه بتوانیم با آموزش مهارتهای لازم هوش هیجانی نوجوانان را افزایش داده در نتیجه نوجوانان سازگارتر و موفق تری داشته باشیم.

در ابتدای کار دو پرسشنامه در مورد سازگاری موجود بود؛ یکی پرسشنامه سازگاری بل که ویژگی های روانسنجی آن بسیار زیاد کار شده بود دیگری پرسشنامه سازگاری AISS برای نوجوانی که کم کار شده، از این رو این پرسشنامه را انتخاب نمودیم. از آنجا که دوره راهنمایی را مورد مطالعه قرار می دادیم و در این دوره نوجوانان چند پرسشنامه را با سوالات زیاد بسختی پاسخ میدهند جهت افزایش دقت و توجه آنها پرسشنامه هوش هیجانی شات که ۳۳ سوالی بوده انتخاب نمودیم.

اهمیت و ضرورت پژوهش

برای بررسی ویژگی های روانسنجی، پرسشنامه های سازگاری بل بسیار مورد بررسی قرار گرفته بود ولی پرسشنامه سازگاری AISS (برای نوجوانی) بسیار کم کار شده بود به همین منظور این پرسشنامه انتخاب شد.

گرچه بهتر است نگاه مثبتی به نوجوانی داشته باشیم و به جای آنکه آنرا دوران بحران بدانیم، آنرا دوران تصمیم گیری و تعهد در نظر بگیریم ولی نوجوانی برای عده زیادی از نوجوانان دوران خطر است، خطری که احتمال تبدیل شدن آنها را به بزرگسالان سازنده کم میکند. چهار خطر مهم این دوران، خطر بزهکاری، مصرف مواد، رابطه جنسی خطر آفرین و مشکل تحصیلی است (درایفوس^{۱۰}، ۱۹۹۰). در این خصوص میزان کنترل شخص بر فشار روانی و ادراک او اهمیت ویژه ای می یابد (تیلور^{۱۱}، ۲۰۰۳، والتسون^{۱۲} ۲۰۰۱) وجود فراز و نشیب

¹⁰ Derifose

¹¹ Taylor

های شدید روزمره، اضافه های زندگی، مهاجرت، و فقر از دیگر عواملی است که فشار بر فرد را افزایش می دهد. این موضوع در حالی است که حمایت اجتماعی (تیلور ۲۰۰۱) رابطه اجتماعی متنوع و خود اثر گذاری آنها می تواند در مهار این فشار نقش بسزایی ایفا کند (شهبازی^{۱۳}، ۱۳۹۰).

در دوران کودکی و نوجوانی به جهت اینکه ارتباط با همسالان افزایش و وابستگی به والدین کاهش می یابد، سازگاری اجتماعی اهمیت زیادی دارد (آلیس^{۱۴}، ۲۰۰۴).

اعتقاد رایج این است که اگر شما از هوش هیجانی بالایی برخوردار باشید می توانید پاسخهای هیجانی خود را غنی تر و متعادل تر سازید و خودتان را از شر عوارض منفی استرس ها مصون نگه دارید. از طرف دیگر آنهایی که از هوش هیجانی پایینی برخوردار هستند دائم احساس پوچی و در هم شکستگی می نمایند، واکنش هیجانی نامناسب نشان میدهند و مبتلا به انواع اختلالات جسمی و روانی می باشند (امامزاده ای^{۱۵} به نقل از تیلور، ۲۰۰۰).

شاید بتوان گفت که رشد اجتماعی، مهمترین جنبه رشد است معیارهای اندازه گیری رشد اجتماعی هر کس، میزان سازگاری او با دیگران است. این دیگران شامل همه است. از دوستان، افراد خانواده، بستگان تا همسایه ها و حتی کسانی که انسان برای اولین بار با آنها برخورد میکند. رشد اجتماعی نه تنها در سازگاری با اطرفیانی که هم اکنون انسان با آنها سرو کار دارد، موثر است بلکه بعدها در میزان موفقیت آینده و پیشرفت اجتماعی وی نیز تاثیر دارد.

---

¹² Vatson

¹³ SHahbazi

¹⁴ Alise

¹⁵ Emamzadeii

نکته مهمی که پژوهش در این زمینه را ضروری مینماید این است که تحقیقات نشان میدهد هوش هیجانی را بر خلاف هوش شناختی که نسبتاً ثابت و تغییر ناپذیر است؛ می توان از طریق یادگیری بهبود بخشید (برادران به نقل از گلمن^{۱۶}، ۱۳۹۰).

با توجه به نقش تاثیرگذار مدارس بر رشد مهارت‌های اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان و اهمیت فراگیری این مهارت‌ها در افزایش توانمندی دانش‌آموزان در سازگاری موثرتر با خود و محیط و همچنین حساسیت ویژه دوره نوجوانی و تاثیرات پایدار این دوره بر شکل‌گیری شخصیت نوجوان، ضرورت توجه و آموزش سواد هیجانی و مهارت‌های هوش هیجانی در دوره نوجوانی روشن می‌گردد.

لذا با توجه به اهمیت مسئله و پژوهش‌های داخلی بسیار معدودی که به این موضوع پرداخته اند، ضرورت پژوهش در این زمینه بیشتر احساس می‌شود.

هدف پژوهش

هدف پژوهش حاضر بررسی ویژگی‌های روانسنجی سازگاری اجتماعی AISS با هوش هیجانی شات^{۱۷} در نوجوانان شهر قم است از آنجا که این پرسشنامه سازگاری در ایران هنجار یابی نشده است ابتدا آنرا در نوجوانان شهر قم هنجار یابی میکنیم و سپس به بررسی سوالات پژوهش می‌پردازیم؛ تا با درک و توضیح ارتباط میان سازگاری و هوش هیجانی گامی در جهت سلامت روانی دانش‌آموزان برداریم و با آموزش مهارت‌های هیجانی به آنها کمک کنیم تا نقش بهتری در زندگی به عهده بگیرند و دوستان، دانش‌آموزان، پسران و دختران شایسته باشند و در آینده به همسران، والدین، کارمندان، و شهروندان لایق تری تبدیل شوند.

---

¹⁶ Golman

¹⁷ Shutte

سوالات پژوهش

آیا پرسشنامه سازگاری از اعتبار کافی برخوردار است؟

آیا پرسشنامه سازگاری از روایی لازم برخوردار است؟

پرسشنامه سازگاری از چه عواملی اشباع شده است؟

آیا بین سازگاری و هوش هیجانی رابطه وجود دارد؟

آیا بین مولفه های سازگاری با مولفه های هوش هیجانی رابطه ای وجود دارد؟

تعاریف متغیرها و اصطلاحات

ویژگی های روانسنجی (اعتبار و روایی)

اعتبار

تعریف نظری: دقت، قابلیت اعتماد، ثبات و پایایی، همتایی، هماهنگی، همگونی و حساسیت یک وسیله اندازه گیری (هومن، ۱۳۸۹، ص ۳۵۸).

تعریف عملیاتی: به منظور تعیین اعتبار درونی از آلفای کرنباخ استفاده نمودیم تا پایایی درونی سوالات بدست آید.

روایی

تعریف نظری: مقصود از روایی آن است که ابزار اندازه گیری بتواند فقط خصیصه مورد نظر را اندازه بگیرد (هومن، ۱۳۸۹، ص ۳۵۹).

تعریف عملیاتی: روایی صوری پرسشنامه توسط اساتید روانسنجی (دکتر هومن، دکتر کرمی) مورد تایید قرار گرفت و روایی سازه آن، با روش تحلیل عامل بدست آمد.

سازگاری

تعریف نظری : سازگاری عبارت است از ثبات عاطفی و جسارت در روابط اجتماعی و نیز علاقه به تحصیل که در فرد می باشد و به صورت عاطفی، اجتماعی و آموزشی دیده می شود. در هر حال سازگاری یعنی تطبیق یا وفق دادن شخص نسبت به محیط (راجرز، ۱۳۹۳).

تعریف عملیاتی: در این پژوهش نمره ای است که آزمودنی در آزمون سازگاری **AISS** بدست می آورد.

هوش هیجانی

تعریف نظری : هوش هیجانی نوعی دیگری از هوش است. این هوش مشتمل بر شناخت احساسات خویشتن و استفاده از آن برای اتخاذ تصمیم گیری های مناسب در زندگی است. عاملی که به هنگام شکست در شخص ایجاد انگیزه و امید می کند. (گلمن، ۱۳۸۸).

تعریف عملیاتی: در این پژوهش نمره ای که هر آزمودنی در کل و هر یک از مولفه های پرسشنامه هوش هیجانی شات کسب خواهد کرد.

نوجوانی^{۱۸}

تعریف نظری : نوجوانی به گذر از کودکی به بزرگسالی اطلاق می شود. این دوره مرزهای سنی مشخصی ندارد تقریباً از ۱۲ سالگی شروع و تا آخرین سالهای دهه دوم زندگی ادامه می یابد (برادران به نقل از اتکینسون، ۱۳۹۰).

تعریف عملیاتی : دانش آموزان دوره راهنمایی که ۱۲ تا ۱۵ سال سن دارند.

---

¹⁸ adolescence

فصل دوم

پیشینه پژوهش